

Fridericus Balduinus

‘Lucretia’

Tragoedia
(1597)

Jan-Wilhelm Beck
Institut für Klassische Philologie
Lehrstuhl Lateinische Philologie
Universität Regensburg
Universitätsstraße 31
93040 Regensburg
März 2006

Personae dramatis

Castitas	Prologus
Lucretia	
Nutrix	
Chorus mulierum	
Tarquinius	Rex Romanus
Sextus	adulter
Collatinus	maritus Lucretiae
Tricipitinus	parens Lucretiae
Brutus	Patricius Romanus
Nuncius	

Periocha

L ucretia, ut furore Sexti Tarquini
V iolata stupro muliebri decus perdidit,
C ulpam ausa crebris expiare lacrymis,
R ebus suis diffisa, sese interficit.
E xterriti hac maritus et pater nece ex-
T emploque tanti indignitate facinoris
I ncensi ad arma convolant, Bruto duce,
A ulamque regis irrunt; regem exigunt.

Prologus

Castitas

Quod virgo primum prodeo, scenae caput,
Et, quam vides, opera mea LVCRETIAM
Profero, corona nobilis spectantium,
Mirare, si, quae sim vel unde prodeam,
Nescis; faveto, si deam me noveris. 5
Hoc ergo primum, deinde, quid velim, eloquar.
Ericina Cypris, mira spumae filia
Saturniae, prognata aquis, vecta biiugi
Curru palumbum sive olorum remige,
Cum totius lustrarer orbis incolas 10
A termino Eoo usque ad Hesperias plagas,
Volucris pinnati ephebi spiculis
Transfixit impubem iuventam et in sui
Promiscuos pellexit ignes, nullius
Vt cura dictamni mederi quiverit. 15
Exustulati Venereo pyragmone
Animi ignis ex furore nullius pili
Connubii fecere iusti regulam;
Quam quisque vel genio suo placere vel,
Si commodo illius potiri noverat, 20
Huic quodlibet gramen vel herba dedit torum.
Iam taedium vitae ordinatae obrepserat,
Placuit ferinas insequi libidines.
Non potuit humana huic malo succurri ope;
Animos deorum (proh dolor!) penitus quoque 25
Invaserat cacoëthes istud Venereum,
Divinitus medela divorum malo
Requiritur; mortalium vis nulla erat.
Hinc me dearum cura (queis pridem tori
Tam sordida profanatio et promiscua 30
In innubos choros rapina virginum
Bilem movere coeperat) coelestium
Ex sede tantae vindicem libidinis
Emisit, hostem amoris illiciti, omnium
Virtutum originem atque fontem: CASTITAS 35
Vocor, Pudoris sola mater, Cypridos
Victrix, amorum castiorum pronuba.
Quae, quando primitus hospes huc veni, domum
Hanc proprium hospitium esse delegi mihi.

Vnde in theatrum hanc profero LVCRETIAM, 40
 Exemplar et coronam honestae coniugis.
 Haec cum labore industriaque sedula
 Palmam pudoris Sextiae, huius coniugi,
 Luxurie et ebrietate viventi domi,
 Praeriperet, indignatus hinc Sextus, simul 45
 LVCRETIAE forma et pudore flammeus
 Totus, furore exaestuans Cupidinis,
 Prece, blanditiis, ferro, minis poscit stuprum
 Illius; illa nulla mota et impetum
 Mortis, pudoris amore, non horrescere 50
 Audet, sed ut tyrannica calumnia
 Summaque vi Sexto coacta est obsequi,
 Exosa vitae, convocatis sanguinis
 Adfinibus, scelere relecto Tarquini,
 Ferrum ipsamet transadigit in praecordia, 55
 Malens mori quam non honeste vivere.
 Aegre ferentes orbitatem filiae
 Parens, maritus coniugis, Bruto duce,
 Regem exigentes, vindicant Rempublicam.
 Summam novantiquae hanc habete Tragoediae, 60
 Quam secla post duo et octo lustra, condita
 Ab Vrbe, Regis ultimi sub fascibus
 Vere peractam, nunc ab histrionibus
 Videbitis nostris repraesentari.
 Nam quamlibet trophaea pridem a Cypride 65
 Tuli hocque cornu et spiculum Cupidinis
 Fregi meaeque subiugavi dexterarum,
 Fractis tamen belli maligne induciis,
 Redintegratis spiculis Veneris, novas
 Iam copias postliminio succedere 70
 Adverto, quas nostra aggredi Tragoedia
 Animus fuit, quo turpitudine libidinis
 Vetitique amoris in peregrinum torum
 In Sexti imagine innotescat omnibus.
 Sed castitatis et pudoris gloria 75
 LVCRETIAE pariat Acidaliae deae
 Odium, relicto stimulo honesti nominis
 Scelerumque detestatione in cordibus.
 Iam, si quis aut LVCRETIAE aut Mei est amor,
 Adeste, quaeso, animi favore nominis 80
 Digno mei et linguae optimo silentio.
 Nam credite hoc nil mentienti mihi deae,
 Vos hodie, qui spectandi adestis gratia,
 Plus audiendo quam loquendo discere.

Actus primus

Lucretia

Luc.	Eheu dolorem! nam quid anxiam premunt Sub corde fibrae, palpitat mihi cor metu. Tremisco tota: congelascit alveis Sanguis suis, torpet gravi caligine Mens animi; ut icta cerva subito fulmine Exhorret et stupore rapta concidens	85 90
	Ipsam sub alvo faetum inermem negligit Partus abortu lugubri immutans suos. Piget pudetque: diffitear, adultera Quo vertar, aut excipiet ecqua me exulem Tellus? quod hospitale quaeritem solum,	95
	Ecqua aura tam salubris, hoc quae non meo Vitiata viru me scelestam hinc exspuat? O quisquis unquam Castitatis est amans Et impudicae mentis osor, o mei Luctus sodales, o puellae, virgines,	100
	Iuvenes pudici, quosque nondum lubricus Detrusit error in peregrinum torum, Avertite oculos, sensa, mentem avertite; Nolite me puro intueri lumine, Nolite, quae feci, insequi vestigia.	105
	Merum venenum spiro, fel merum, scelus Merum, nec est, quod haud scelesto polluam Anhelitu vel hocce visu destruam, Quae perditarum perditissima mulier. O Vesta, qui me ferre potes adulteram,	110
	O Cynthia, o sincera coeli sidera, Qui nocte tam turpi faces tenerrimae Inserviere adultero, cur non magis Tenebricosis condidistis nubibus? Et tu paterna terra, cur non intima	115
	Deglutiisti adulteram voragine? Credibile, tunc omnem deorum regiam Exhorruisse omnemque sacrarum aedium Evanuisse honorem. et ipsa Castitas Oculo retorto percita ira frenduit,	120
	Et limpido fluenta fluxu Tibridos Retro gravi fugam dedere flumine. Quid ergo restat? numquis est, quem et alloqui	

Ausim inque condolentiam fati mei
 Vocare? maria, terra, coelum hoc audiant, 125
 Si nullus homines inter est mihi locus.

Chorus

Cho. Quis te, LVCRETIA, aestus,
 Quis te dolor perosae
 Exasperare vitae
 In temet unde possit? 130
 An tanta foemininae
 Fortunae acerbioris
 Sit magnitudo, mortis
 Arma ut furor ministret?
 Ah parce, quaeso, parce, 135
 LVCRETIA, o iuventae
 Norma una virginalis,
 Lux una principalis!
 Quid est, quod intuentes
 Radio tuo enecari, 140
 Quid est, quod alloquentes
 Flatu perire dicis?
 An quod tui pudoris
 Coacta dignitatem
 Amisti? et hostis arma 145
 Inermis haud represti?
 O quid, LVCRETIA, o quid
 Tam labe pestilenti
 Vel te tuumve nomen
 Detrunderet sub umbras? 150
 Si spiritu procace
 Labiove si loquace
 Petulanter impudicos
 Laccesseres amores,
 Si mentis ociosae, 155
 Si oculi libidinosi
 Pruritu adacta formam
 Inquirereres virilem,
 Nisi tui mariti
 Tibi una cura et una 160
 In ipsius salute
 Devotio fuisset,
 Nil deprecari et ullis
 Posses rogare verbis,
 Quin te futura secla 165

Adulteram probarent.
 Nunc vis adultera illa
 Et illa purioris
 Vi laesa mens pudoris
 Te crimine hoc levabunt. 170
 Nos ut tuos retorto
 Oculo intueri vultus
 Possemus? o pudici
 Suboles pudica amoris!
 Imo efficaciori 175
 Et diligentiori
 Studio tui pudoris
 Reddemur hinc sequaces.
 Quod si quis error hic est,
 Adulteri error ille; 180
 Tu liberabere omni
 Culpa, ille tollet omnem.

Nutrix

Nut. Nemo suis procul est a fatis,
 Quemvis celeri insequitur pede Ate.
 Vt quem volvit rota fortunae, 185
 Sic, inopina quamvis sorte,
 Ducere vitae cogitur horas.
 Omnia sunt tabulis fatorum
 Inserta hominum eventa aut gesta.
 Nec quicquam humanis rebus agi 190
 Creditur incertis casibus, ut
 Non prospiciat superum cura
 Provida divum.
 Vix ipsa ego crediderim, tantam
 Fati esse licentiam, ut ex aequo 195
 Grandinis improvisum eiaculet
 Imbrem ad summa palatia magnae
 Arcis, quam pauperis ad tugurii
 Limina, acerbis nisi me exemplis
 Lucretia, primo nata sinu 200
 Fortunae, ancipiti iam misera
 Luctu, edocuisset: quae lacrymis
 Moderari nescia iamque viri
 Pugnas querulae dolet Halcyonis
 Voce, coacti iam et adulterii 205
 Repetit lessus Pandionis
 Fletibus, omnem aversa dolorum

Medicinam animo.

Licet et pietas multa atque fides
 Sit nostra animum solando aegrum, 210
 Frustra omnia tento: adspernatur
 Dolor omnis opem medicinae, ipsa
 De mole mali sumit vires.
 Magnum inde scelus sceleri magno
 Restare timor reputat noster. 215
 O utinam evanidus ille timor!
 Ah quam nullo mage discuperem
 Tempore falli!

Lucretia, Nutrix

Luc. Egredior, ingredior: dolori non datur
 Venia; renitor, vix renitentem quies 220
 Defendit: inquieta mens variis modis
 Impellit adflictam. referre vix licet
 Causam doloris, iuncta causae infamia est.
 Conferre nedum fas erit fletus meos
 Aliquo dolore, quamlibet referam tuas, 225
 Sabina, sortes, sponsa ducta Talassio.
 Per vim licet, surrepta ab ulnis patriis,
 Aliena thalami iura inis; nullo tamen
 Cum dedecore, sed magno honore, Talassia
 Coniux, tuas sopire nosti lacrymas. 230
 Me vero adulterii coacti iniuriam
 Deflare non sinit pudor, sed in meos
 Servata luctus, nil nisi umbram nominis
 Restare video nostri; adulter abstulit
 Reliquum. o doloris fida nostri portio, 235
 Nutrix, querelas mente memori has excipe.

Nut. Alumna, siccin' invalescere lacrymas?
 Luc. Dum crimen invalescit et sceleris furor.
 Nut. Quae lacrymis finem tuis dabit dies?
 Luc. Vitae datura finem.
 Nut. abige praesagia haec. 240
 Luc. Fortuna quae praesagit, abigere an licet?
 Nut. Vix, quod times, habitura sum fidem omini.
 Luc. Non vota casus, fata sed regunt meos.
 Nut. Obsiste mentis anxiae furoribus:
 Tua fata votis victa cessabunt meis. 245
 Luc. Prius diei iuncta nox, agnus lupo,
 Iovis volucris cygnus, elephantis sores
 Concordibus morentur una passibus,

	Quam acerba fata adulterae optato frui Videam exitu. mulier, pudore vendito, Certum est miseriarum omnium domicilium.	250
Nut.	Non vendidisti: praeda praedoni data, Vim passa. vim, dum non potest, non excuti, Tantum' scelus, quo nulla venia digna sit?	
Luc.	Indigna venia patior. exulat meo Solamen a luctu, optimum solatium Mors est: mori nemo negabit, mille sunt Aditus eo. decus optimum est adulterae, Cruore proprio expiare noxiam.	255
	Vir inter arma, Marte dubio, me domi Relinquit (heu mihi!) hostium furoribus. Quos ipse ferro armisque repressit foris, (Sed vix repressit, forte reprimere potuit) Inermis hos ego domi sperans, timens	260
	Non reprimo: vicit furor, vicit scelus, Vicit tyrannus, o pudor! quo munere Redimam minis expressa ab hoste basia? Quam saepe torva noctis insomnem facit Facies quietem, quando fessos lacrymis Oculos sopore claudit infestus dolor,	265
	Quam saepe ferrum, immane ferrum, huic pectori Condere videtur hostis et facem ipsius Praeferre furiis Eumenis, tremor et pavor Tunc inquietos excutit somnos mihi, Amburit angor omnia ossa medullitus.	270
	Saepe rigidum laniata vultum, exterrita Nudaque, comas discerpta, thalamis eiulans Oberro, cari frustra quaerito viri Vmbram (o modo sit umbra, ne prorsus nihil), Luctumque luctu expellere ut tento, magis Appono tristi pabulum querimoniae.	275
	Quid in malorum tot procellis consilii Capiam? quid excusabit hoc tantum nefas? Nihil. nec et quidquam velim nec coniugem Me velle, vix suadet pudor. mori iuvat. Mors finiet, finire quod nequit dies.	280
Nut.	Vir finiet, viri est opus praesentia. Mors, quam putas finire posse, augebit et Cumulum tuis coagmentabit ex malis. Nosti furores hostium atque Tarquini Tyrannidem immunisque sanguinis sitim.	285
	Hei, quanta ab hinc materia surget iubili Sexto? hei, ut ad patranda alia stimulum furor Abinde sumet! ut suis successibus	290

	Congratulabitur! unde series facinorum,	295
	Odi dolique caediumque ortum trahet.	
	Parique grassandi licentia scelus	
	Alibi furores evomet, vires tua	
	Ex morte sumens, ut pari omnis occidat	
	Fato pudor virtusque vitio det locum.	300
	Vt si suborto tota in Vrbe incendio	
	Iam flamma summam arcem petat, iam iners humo	
	Inserpat aridae, iam ad ipsa culmina	
	Scandat penatum, dum sopitur ab aliis	
	Ignis vorax liquore, lacte, sanguine,	305
	Si tu interim, latens domo, domesticam	
	Taciturna compilando ibi supellectilem	
	Iacias foras divesque flammae pabulum	
	Ita subministres, nonne furiosa et malo	
	In publico scelesta poenam incurreres?	310
	Iam dum in dies magni tyranni Tarquini	
	Serpet per Urbem nescius modi furor,	
	Quo amoliendo sana vix consilia opem	
	Tulerint, scelere alto novaque infama	
	Succurrere isti audes malo? ah quis hic furor?	315
	Sic flamma flammas, scelera sic pascit scelus.	
	Nunquam magis vitium suis gliscit malis,	
	Quam quando et adflictus sceleribus pabulum	
	Aliqua animi suppedidat impatientia.	
	Cave, Lucretia, ah cave, sic caeteras	320
	Sextus mulieres interimere quam stupro	
	Vitiare post hac mavolet, quando manum	
	Cruoris avidam ipsi cruore armas tuo.	
Luc.	Et me interimat, hac ne mea cadam manu.	
Nut.	Non sufficit periisse famam? an vita obest?	325
Luc.	Obesse iam meo edocebo funere.	
Nut.	Natura vires quae dabit tantas tibi?	
Luc.	Dolor, ira, luctus, taedium et vitae dabunt.	
Nut.	Aequanimitas aegris medetur, non furor.	
Luc.	Si morbus est sanabili ex origine.	330
Nut.	Quo gravior, hoc maiori opus patientia.	
Luc.	Facilior est sanis medela vulneris,	
	Quam aegris dolorum acerbiorum passio.	
Nut.	Non sola tu adversantis impetum deae	
	Rhamnusiae experiris. ille singulos	335
	Attingit, et manes patimur omnes graves.	
	Ipsimet auro si orta ingentia est sua,	
	Nec tam polito Phoebus ipse lumine	
	Hoc purpurat solum, levi quin transitu	
	Nubeculae reciprocetur identidem.	340

- Quin ergo, quod commune multis, ne tuo
 Id expiandum, alumna, damno censeas.
 Age, vince te ipsam: vela fletus contrahe,
 Tristes bona solare conscientia,
 Quaecunque adurunt pectus, aegrimonias. 345
 Erit, erit huius ultor et vindex mali:
 Committe divis, solum id horum est officii.
 Luc. Citius suo desidat axe Cynthius
 Et summa in auge curtioire linea
 Producat umbram, quam meo desit dolor 350
 Animo: ultimo cessabit is cum spiritu,
 Ni forte manes sentiant quoque has vices.
 Pater vocandus et maritus; o modo
 Vocare possem iure nostro! verum age,
 Vincendus hic paulum furor: sint vindices, 355
 Quos dii volunt; fortasse me mei volunt.
 Nut. Quid agas, alumna, vide: grave est, in proprio
 Scelere furorem iudicis fungi vice.

Chorus

- Cho. Regitur, LVCRETIA, fatis
 Hominum genus omne, suaeque 360
 Stabile et durabile nemo
 Poterit spondere saluti.
 Veluti variabile Lunae
 Senium mutatur in horas,
 Facies modo plena minoris 365
 Spatii circumrotat orbem,
 Modo cornibus integit umbras,
 Modo tota obscura senescit;
 Variis ita casibus illa
 Fortuna incerta diei 370
 Hominum fata omnia volvit,
 Semperque hodierna malorum
 Metuenda pericula restant.
 Tua nec sors saevior illa,
 Quam vel prior horruit aetas, 375
 Vel postera secla dolebunt.
 Qua tum sicilice Sabinis
 Matronis pectora censes
 Compuncta fuisse, puellis
 Innuptis virginibusque, 380
 Cum Romula saeva iuventus,
 Ludi sub imagine amicos

Animos referente, theatri
 Media ad subsellia ductas
 Rapuere manuque furore 385
 Armata ad moenia Romae
 Traxere, sibi illicitoque
 Iunxere Cupidinis aestu?
 Tamen hanc patiente ferendam
 Animo sortem esse putabant. 390
 Quae tum vindicta pudico
 Suscepta animo? anne furori
 Frenum laxare puellae
 Medioque sub agmine et armis
 Septae voluere rapina 395
 Hac defraudare Quirites
 Seque, ut data copia, telis
 Transfigere militum et isto
 Vlcisci funere praedam?
 Non sic; prudentior horum 400
 Animis insederat aura.
 Nemesis maiore sequuta est
 Cum foenore: Marte togaque
 Divum est experta favorem
 Generosi gnata Sabini. 405
 Forsan tua te quoque mansit
 Vindicta, aliunde profecta,
 LVCRETIA, nostrarque fati
 Inclusa tuis simul uno
 Tandem sub iubilo ovabunt. 410
 Noli praevertere divos:
 Tibi quae vindicta parata est,
 Forsan quoque posthuma nostra
 Aetas celebrabit in Vrbe.
 Sed hem, quis hic rosea coruscans purpura? 415
 Quemnam videmus? o sorores, edepol,
 Sextum videre videor, aut infirmior
 Caligat acies luminum. sed certe adest.
 Miror, salax quid hircus inter mulieres.

Actus secundus

Sextus

Sex. Mene impotentem? mene sublesta fide 420
Orbis caput cum patre, Romam, legibus
Subiicere, mene praeripere palmam malis,
Luxu atque scelere, et impiare moribus
Cives meis, vitiare totam regiam?
Si cederem aula, ad infimae centuriam 425
Plebis redactus; si meos Lucretiis
Imponerem fasces et illa patriae
Haereditatis sceptrum dederem advenis,
Ipse exularem, regna cernerem eminus,
Cum patre pila militarem in infima. 430
Sic sat pudice, sic honeste viverem,
Vulgi modo parere scirem nutibus.
At pol Iovem, vindicta bella, bellum iter,
Quod Ardeenses mi dedere induciae.
Egria probitas scilicet Lucretiae, 435
Egria, quam depraedicabant, castitas.
Vt callide, si crederes primo impetu,
Laboriosis adsidens ancillulis
Et ipsa lanis obsita et villis, suis,
Vt concha, laribus fixa, dum vir adfuit, 440
Tria regna iurares, nihil Lucretia
Probius fuisse, nil laboriosius;
Vt abiit ille, dii boni, quam non diu
Vetus vigore perstitit pudor suo,
Fallax mulierum et nullius pili fides, 445
Vix et imitandis delitescens fraudibus.
Sunt mille technae, mille mulierum doli,
Queis credulos improvidorum animos sui in
Laudes trahunt; nisi centies probaveris,
Vix foeminae tutam dabis verbis fidem. 450
Probata dico: cui prius vix conferas
Integritatem virginum Vestalium,
Coram marito, coram amicis, publice
Si aspexeris; Lucretia ut nuper mihi
Revisa sola est, proh deum, ut periit pudor! 455
Lucis diurnae fugerat iubar, operis
Suis sororem subrogarat Cynthius.
Succrerat umbra, et arctiore lumine

Reduxerat iam Luna noctis meridiem;
 Siluere cuncta: nil metus, tuta omnia; 460
 Membris solutae dormire ancillulae.
 Thalami deumbrans Hesperugo valvulas
 Ducebat ad thalami fores Lucretiae.
 Accedo; luctum tango, tango et foeminam.
 Quid? posco stuprum blanditiis amasiis 465
 (Omnia prius tentare, quam armis aggredi
 Sapientis esse ratus). quid illa? paululum
 Negare votum, castitatem mentiens.
 Vt ense paulum territa est, omne excidit
 Vinculum pudoris, ut prius quae nec prece 470
 Nec amore victa est, si recusem maxime,
 Vltro sui deposcat ipsa iam stuprum.
 Isten' pudor? modestia haec Lucretiae?
 O facilis, o cuique aemulanda castitas!
 Cui deme lanam, deme calathum et stamina, 475
 Nudabis in totum; eminebit fraudibus
 Facies inuncta. caetera occupat scelus.

Chorus

Cho. O potens magni dominator orbis,
 Iupiter, summae genitor, Quirine,
 Urbis; o tutrix sacra Castitatis 480
 Vesta, num celsa superiorum ab arce
 Numinum humanos oculo irretorto
 Cernitis astus?
 Illane effrenis petulans tyranni
 Sat sit, ut vestros animos libido 485
 Ad mali iustam trahat ultionem?
 ROMA, telluris caput et deorum
 Filia excultique animi magistra,
 Ecquid hunc ultra patiēre civem
 Te profanatis oculis tueri? 490
 Qui serenatae latro castitatis
 Irruit ferro vetitum in cubile
 Vique funesta tenerum pudorem
 Integrae uxoris populatur hospes
 Iamque mendaci sibi gratulatur 495
 Laude et invisum scelus impiato
 Ferme inauditis alibi pudori
 Imputat ausis.
 O dii, quorum hospitii tributa
 Cura tutelae est et amor pudoris, 500

Fulminum ultrices acies in unum
 Ferte et hanc Vrbi removete pestem.
 Sexte, o Harpiis genite, o Megerae
 Edite in lucem facibus, pudoris
 Pestis, integrae scabies iuventae, 505
 Latro virtutis, scelerum cloaca
 Et lues sanctae putapura Romae:
 Nulla te optatae beet aura sortis.
 Exulem, exsortem, sine spe, sine omni
 Prospero adflatu superum paterna 510
 Evomat tellus, Acheronticisque
 Fontis inferni lacubus receptum
 Sorbeat pernix Erebi Mephitis.
 Annuant nostris precibus deorum
 Numina et votis faciles clientum 515
 Applicent aures, nisi castitatis
 Nulla iam restet reverentia atque
 Ille Romanis furor a sacellis
 Omne virtutis specimen sequestret,
 Et dii ipsimet vitiis senescant. 520
 Sed licet divum manus illa desit,
 (Culpa, si possit, superum est tanta),
 Nec tibi nostra prece promeremur,
 Vt luas dignos scelere hoc furores,
 Attamen tecum comitem aeviternae 525
 Senties poenae temerariique
 Vindicem facti proprioque in aestu
 Viscerum et mentis malae conscientis
 Verme peribis.

Tarquinius

Tar. Multum interest, in quos reservetur dies 530
 Cuiusque virtus, unde clara facinora
 Originis ducant suae primordia,
 Ne, quod tuis maioribus palmarium
 In medio erat positum, tibi quoque censeas.
 Ego, ut locus tempusque regni fascibus 535
 Me prohibuere maxime, quem patrium
 Diadema, iure haereditario meum,
 Regere iubebat, interim a domesticis
 Ad externos, a liberis ad servulos
 Qua fraude, nescio, devolutis fascibus, 540
 Ego vi atque fraude regio exutus throno,
 Fraude atque vi me subrogavi maxime.

Hoc ergo cum primis datum est mihi consilii,
 Vt, lenitate quam haud valerem vincere
 Plebem, metu merito suo facerem meam. 545
 Adaeque enim quae Lucumoni firmitas,
 Quae Romulo, Numae vel Anco oraculo
 Data est, mihi promissa. quid, quod Terminus
 Exauguratione nupera, diis
 Exaugurationi huic faventibus, 550
 Permisit, haud quaquam sibi addicant aves,
 Immota regno pollicens fundamina?
 Quae certitudo enotuit divinitus:
 Cum dedicarem nuper in Tarpeio
 Aedem Iovi Feretrio, basi infima 555
 Hominis caput facie emicabat integra.
 Exhorruere omnes in hoc miraculo;
 Consultus augur imperi potentiam et
 Augusta rerum dixit his portendior.
 I nunc et invisis diis hos imperii 560
 Fasces tueri Tarquinos obmurmura.
 Mihi non patres temerarii, non inscia
 Plebecula aut levia senum suffragia,
 Sed ipse summa coeli ab arce Iupiter
 Est auctor: imperium offerunt miracula. 565
 Hac ergo vi, hac auctoritate patriis
 Vestigiis insisto. quod Latio ipse est,
 Quod est Sabino, Volsco ego Rutuloque sum;
 Quod ipse erat Collatiae, hoc ero Ardeae.
 Nec, si vel ipse Accius novacula 570
 Cotem fecet, reflector a sententia.
 Vrgebo pugnam, obsistam et hosti, machinas
 Omnes movebo: et obsidiis et insidiis,
 Vt potero, vim periclitabor bellicam.
 Nec prius ad Urbem animus redire inglorie, 575
 Quam praeda opima dives Ardensium
 Laeto triumpho victor adsim iubilo.

Sextus, Tarquinius, Chorus

Sex. Vici, pater, vici; nec impetit pudor
 Referre: vici.
 Tar. num pudet victoriae?
 Sex. Si me mei pudet.
 Tar. quid ergo? edissere. 580
 Sex. Ruina regni sarta nostri hac est die.
 Tar. Quae sit ruina?

Sex.	quam facit calumnia.	
Tar.	Qui sarta?	
Sex.	nostro (uti solemus) facinore.	
Tar.	Quo facinore?	
Sex.	ego facinus grave et memorabile	
	Existimo, plebs imperandi nescia	585
	Scelus vocat.	
Tar.	quid hoc? scelere tolles scelus.	
Sex.	Quo nulla virtus pervenit, penetrat scelus.	
Tar.	Quid vero sceleris? ecqua origo gaudii?	
Sex.	Spolium pudoris.	
Tar.	unde?	
Sex.	de Lucretia.	
Tar.	Quid? tene fieri adulterum?	
Sex.	gnatum tuum?	590
Tar.	Modestius cum patre.	
Sex.	pietatem doces?	
	Nosti pater Lucretiorum in nos dolos.	
Tar.	Novi quoque aliorum ruinas. quid postea?	
Sex.	Si durius quid in scelestos audeam,	
	Scelus putes? laudare laudandos decet,	595
	Scelera aeviterno supprimes silentio?	
Tar.	Non alia laedendi data est occasio?	
Sex.	Melior nequibat. una dos Lucretiae	
	Erat pudor; quo decomato, perdidisti,	
	Quodcunque nostro obstabat imperio mali.	600
Tar.	Qui sic? magis recruduisse crederem	
	Calumnias.	
Sex.	ludibrio Lucretia	
	Vulgi exposita, sua moritur infamia;	
	Nobis licet ridere fatum hoc: imperi	
	Auctoritas immunitatem dat mali.	605
Tar.	Hem vindicandae gloriae compendium!	
Cho.	Male pereatis, o catharmata imperi.	
Sex.	Vt pestilenti carcinoma in corpore,	
	Dum vel per artus serpit aut per viscera,	
	Si non suavis est capax malagmatis,	610
	Amburitur, salsugine aut eroditur,	
	Donec malum tandem alteri cedat malo;	
	Sic qui velut gangraena nostro pestilens	
	Regno protervis livor ante passibus	
	Pedementim oberravit, ut huic virtus malo	615
	Videatur impar, iam scelus sceleri odium	
	Indixit et venena viru depulit.	
Cho.	O tempora! o mores! scelere obeat pudor?	

Tar. Fac, ut lubet. virtute frustra obsistitur,
 Si scelera virtutem inchoatam reprimunt:
 Vis, fraus, tyrannis (si modo tyrannis est,
 Ditare regnum, obsistere hostium minis),
 Quacunque sors viam datura, me ferant.

Chorus

Cho. O infesta tyrannidis
 In nos toxica regiae,
 Queis armata furoribus
 Virtutem exagitat manus?
 Nescitis, scelerum fabri,
 Regem quid deceat? modum
 Ecquem vis petat imperi?
 Nescitis: nec enim impiis
 Firmatur solium ausibus,
 Non sceptri illiciti scelus
 Regalem stabilit thronum.
 Rex est, qui moderatius
 Defendit titulos suos,
 Non tam summa ratus, sibi
 Quae sint commoda, publicae
 Quam quae poscat honor rei.
 Rex est, quem veluti patrem
 Vulgus sponte colit sua,
 Non hostem metuit minis.
 Rex est, qui scelera improbat
 Et sontes gladio ferit,
 Non qui se scelerum dolis
 Tutatur, populi et sua
 Sarcit damna periculis.
 O vos egregios patrum
 Adscitos solio, quibus
 Ius iniuria, dedecus
 Virtus, iustitia est scelus.
 Vt qui caucaseas specus
 Scrupis incolit hispidas,
 Dum maiora poli cupit
 Astra evolucre cominus,
 Iam per senta relabitur
 Praecepta tesqua vel horridis
 Offertur spoliolum feris.
 Sic, quem vestra sibi capit
 Tutandum imperii fides,

Vel cum rege malo male
Vivat vel properae neci
Fiat praeda, necessum habet.
O si qua est Nemesis, scelus 710
Tantum ulciscere, vinculis
Nos dissolve tyrannicis.
An fas laurigeris comis
Romam mancipio erutam
Tandem cernere liberam? 715
Sed pone questus, anime, pone turbidum
Metum. viden' Lucretios? euax! bene est:
Salvete Romae mancipatae vindices.

Actus tertius

Collatinus, Brutus, Tricipitinus,
Lucretia, Nutrix

- Col. Et insolens et non opina nuncius
Praesentia nostrum moratus est iter; 720
Brute, ecqua sortis causa tam subitaneae?
- Bru. Quod si ominari fas foret, non ambigo,
Quin foeminini nuncii famulitium
Ad mulierum nos abstrahat fata: interest
Rediisse Romam. at cogimur Collatiis 725
Fortasse casu singulari vivere.
- Col. Miror equidem, sed enim nec illud sufficit,
Quin metuo, ne non sat domi ex sententia
Sors nostra iam succedat auspiciis bonis.
Vt tibi videtur, Tricipitine, quo omine 730
Hanc nuncii famam repentini excipis?
- Tri. Quod et tibi ex voto meaeque filiae
Bene prospereque cedat, ut vellem quidem,
Haud commodo nos huc vocatos arbitror.
Praesagit hercle aliquid mali mens. nam quid est, 735
Quod nuncius facto atque maturato opus
Aiebat esse? quid, quod incidisse rem
Gravem? mehercle magnum inest rei malum,
Vel certe inexpectata subsunt gaudia.
- Col. O quidquid est, meae modo Lucretiae 740
Inimica non succenseat Rhamnusia.
Quam vereor! o muliebris ille nuncius
Raro secundis administrat sortibus.
Sed hoc frequenter foeminae ordinarium est
Frugis bonae vitaeque honestae, cui salus 745
Viri saluti includitur, dum coniugis
Devotius desiderat praesentiam
Illudque singularibus praenuntiis,
Vt caelitus vel sidus ortum sit boni
Vel nullius gaudii capax adversitas. 750
- Bru. Vtraque viri communionem sarcina
Exposcit: illa, ut in boni affluentia
Adhibere mente aequa sciat modestiam;
Haec, ne mali in terrore dediscat pati,
Virum crucis collegam habens solatio. 755

- Et nullius flammae venereae consciam.
Corpus fuit, quod, ferro et armis cedere
Dum cogitur, menti hanc meae cladem intulit.
- Col. Quid ergo? credam, quod pudor credere vetat? 800
Quis, edoce, ille praedo nostrae familiae?
- Luc. Sextus fuit, qui nequam amore adulteri,
Dum pro hospite hostis hosce devastat lares
Fervore raptus impudico, me tuis
Divulsam ab ulnis nocte clancularia 805
Mortis metu detraxit in libidinis
Nassam suae, renuente mente, corpore
Iniuriam tanti ferente facinoris.
- Bru. Deum fidem, nefas quod audio? aedepol,
Aut nos perimus, aut perit Respublica. 810
- Luc. Vos ergo, vos, o si quid est, cuius favor
Lucretiae fide et salute nititur,
O si qua vitae est anteactae puritas,
Per hanc rogo atque obtestor, o quidquid mei
Dolere fati poterit inclementiam, 815
Nolite tantam impune Sexti audaciam
Infamiam meam ampliare postero
In seculo. quod si pudor vobis meus
Nondum imminutus antehac probatus est,
Hunc imminutum iam stupro oculo vindice 820
Defendite et, si pote, salutem reddite
Lucretiae nec me sub umbris pessima
Manes meos fama pati concedite.
Stat hac perire dextera, nec me malis
Solvat dies, quam quae ad Stygem dimiserit. 825
- Col. Ah quo ruis furore, coniux? casus hic
Culpa caret, crimen cadit in adulterum;
Tu nullius rea culpa.
- Luc. at ut fiam rea,
Scelus facit.
- Col. quis dicat errorem scelus?
- Luc. Qui errare nescit. idem et errantem mori 830
Iubet; pudor suadet.
- Col. sed o summa, infima
Prius movebo; fataque in tuis mea
Inclusa iunctis ingemiscant manibus.
Noli facere, noli impium divortium.
- Luc. Quam culpa divellit, aliud iungat nefas? 835
O nulla Collatini adultera lateri
Iungenda! nil nisi mors piabit hoc scelus.
Vos, si me amatis, interim date dexteras
Fidemque vestram: vos, veluti ego nunc meum

- Tristi pudorem ulciscar hoc telo necis, 840
 Sic castitatis dissipaturos meae
 Furem et meae famae futuros vindices.
- Tri. Non amplius cohibeo me: cor frangitur.
 Ferrum video. quid hoc? quid? intentat necem.
 Quid machinaris, gnata? siccin' patrum 845
 Vultum excipis? quin ense viduas dexteram?
 Quo verteris? patrem vides; quorsum tremis?
- Luc. Eheu pater, per hanc stuprati corporis
 Animam, per hoc niveum tuum obsecro caput,
 Dedisce te patrem fuisse; filiae 850
 Permite mortem.
- Tri. o obstinatam! quo mihi
 Rapis animum? aut hoc insimul fodias latus,
 Aut desine exanimare me hoc verbo amplius.
 Nam quid? coacta paruisti, nec satis:
 Quin non coacta ipsa tibi iam instrumentum eris 855
 Leti? o furor! o insania! o crudelitas!
- Luc. Sed heu mihi! pudor vetat me vivere.
- Tri. Sed et scelus mori vetat.
- Luc. ludibrio,
 Si vixero, mihi vita erit.
- Tri. mihi gaudio.
- Luc. Quid gaudii sit, natam habere adulteram? 860
- Tri. Hoc, quod viro mulier, preces minis, amor
 Furore victus, inermis et praedonibus
 Coacta sit praeter voluntatem obsequi.
- Luc. Sed impudicam quis feret sine taedio?
- Tri. Mens impudicam facere, non casus solet. 865
- Luc. Ah da mihi hoc novissimum, pater, meae
 Ne desies saluti et uni commodo,
 Quod non nisi letum daturum est, obsecro,
 Da dexteram saltem, dature novissime:
 Promitte tanti vindicem te flagitii. 870
- Tri. Promitto, gnata. vive saltem nec tuo
 Temet cruore pollue.
- Col. ah quid mortuam
 Isthac iuvabit ultio?
- Tri. te sospite
 Quotaquaeque pars ero et ipse vindicantium.
- Luc. Quae sit satis vindicta vivae, ne dolor 875
 In intimis exaestuet mage ossibus?
 Quin tollar et forsitan sepultis manibus
 (Si fata manes sentiunt superstitem)
 Gaudebo, tantam haud esse inultam iniuriam.

- Factum vides, statim maleactum iudices,
Nisi velis fieri tibi ipsi iniuria.
Quae, quo nihil peccatum erat, poena tamen
Vacare non vis, hac quod haud dignum fuit. 925
- Luc. Fatis feror, mihi fata paenas inferunt.
Col. Qui mala patrat, non qui patitur, illas luet.
Luc. Ah quis luet, nisi ego luam?
- Col. Sextum vide,
Is puniendus, iste solus criminis
Auctor caputque; nullius rea tu mali. 930
Si moreris, ex insonte sontem te facis.
- Luc. Mors liberarit, vita sontem fecerit.
Col. Ah mea tu, o si quid ardor ille patrius,
Si quid mariti coniugalis flammula,
Si quid tuorum possit obtestatio, 935
Omitte, quaeso, arma huic furori, dextera
Auctore sceleris, administrare et tori
Nostri tuo dissolvere scelere vinculum,
Nolique tecum patris uno verbere
Animam cruenta morte ad umbras mittere, 940
O mea salus, o vita, mea LVCRETIA!
- Luc. O fata acerba! acerbitate nullius
Cedentia miseriis! licet nullae queant
Finire sortes, quam ferocis spicula
Cruenta mortis, hoc tamen accescit malum, 945
Quod non, quod et libet decetque, etiam licet.
Namque arietes geminae et valentes me probe
Quassando variis iam retundunt ictibus:
Illinc parens, hinc post parentem maximus,
Maritus, auro cariora pignora 950
Vtrinque, queiis non obsequi nefas foret,
Nisi ad aliud me cogeret necessitas.
Vos ergo amici, si vacare crimine
Me iudicatis et reum esse adulterum,
Qui vindicetis, aestimate, iniuriam. 955
Ego licet scelere soluta, non tamen
Sceleris vacabo praemiis: mori iuvat,
Trepidante quamvis corde, non mortis metu,
Sed sceleris; absit crimen a fatis meis.
- Tri. O gnata, parce! aut vivis aut perimis patrem. 960
Luc. Quid vita prosit? paena gravior est nece
Vivere sceleste vivereque in infamia
Paenae metu, terrore conscientiae
Et, quod familiam ducit, exemplo malo.
Non, non erit nomen dehinc Lucretiae 965
Vitae impudicae fraudulentum pallium,

- Me criminis tutore. testor sanguinem,
 Quo cum supremus emigrabit spiritus.
- Col. Eheu mihi! tam leve sit imperium patris!
 Tam vilis ardor sit mariti!
- Luc. o nil facis. 970
 Vale, pater carissime et marite mi,
 Testis mei pudoris innubi, vale.
 Valet, amici vosque castae virgines,
 Memores meae innocentiae, memores tori
 Non sponte polluti, sed a tyrannica 975
 Libidine infecti; o adeste vindices
 Superi dii inferique.
- Tri. parce, o filia,
 Patri.
- Col. marito parce.
- Luc. vos Erebi domus,
 Hanc animulam excipite novellam victimam
 Pudoris. unum hoc restat in vita malum, 980
 Qui terminus malorum, obire fortiter.
- Tri. Ingreditur. heu mihi! o dolorem! vae mihi!
 Col. O uxor, o materia funeris mei!

Nutrix, Chorus

- Nut. Quid nunc animi? pia foemineae
 Portio turbae, nonne fibrarum 985
 Praecordia pulsant maesta medullae?
- Cho. Pavet exhorretque animus, sensus
 Expers; riguerunt membra metu:
 Tristem aspiciunt mortem ante oculos.
- Nut. Adeon' luctum invaluisse animis, 990
 Vt et in mortem queat imperium
 Sibi sumere nec formidare
 Proprii sanguinis haustum. o luctus,
 Animo praevise meo, temere et tristi
 Remorate querela.
- Cho. o vim fati! 995
 Veluti e summi vertice Pindi,
 Cum Caurorum vehemens murmur
 De praerupta lapidem rupe
 Avulsum impete per iuga magno
 Raptat, donec gravidae molis 1000
 Impos tandem ad littora volvit
 Amphitritae et in aequora mergit:
 Ita saepe levi de materia

	Luctus propriam celer in cladem Arrosas ex pectore fibras	1005
	Varias solet in partes ferre, Donec cor adesum ictu ancipiti Lancinet et fauci inserat Orci.	
Nut.	O quae reliquis sors temporibus Vestra accelerabit fata die	1010
	Dubia? memori illa mementote Animo: quae sunt obvia cuiquam, Cuius fieri possunt; vobis Opus hac cura, quas castus adhuc Defendit honos, vitae in flore.	1015
	Me tarda senectus iam cymbae Stygii naucleri impositura Hoc liberat a trepido officio. Abeo. sanguis gelidus vetuli Corporis aura vivace caret.	1020
Cho.	Vt fata suis mandant tabulis, Ita iusto etiam promptae obsequio Patimur nostram miserae cladem. Praesens animo est medicina aegro Bene ferre, quod haud mutare potes.	1025

Actus quartus

Nuncius, Chorus

- Nun. Infanda famulitii opera et vix mitior
Tua, o ruinae Hippolyti acerbe nuncie,
Quem saeva perpraeceps equorum immanitas
In mille raptum frustra misere perdidit.
- Cho. Quae vox ad aures pertulit nostras sonum? 1030
- Nun. O citius ultra Antipodas et Ditis domum
Cuperem locari, ne modo infandum scelus
Referre cogerer.
- Cho. euge, quid portas novi?
Edissere et, quocunque, pande, sit scelus.
- Nun. Si ferret animus, et nisi expavescerent 1035
Membra omnia: obversat figura flagitii
Vultu, negat referre, quod iussa imperant.
- Cho. Suspendis animos anxios. quid ambigis
Docere, quid sit? non ad auctorem redi;
Quis ordo sceleris, illud effare ocyus. 1040
- Nun. Vt luctus atque nescius vinci dolor
Lucretiam cum patre pepulit ad lares
Viri, per omne ululatus ortus atrium
Miserum intonuit; hinc Maenas ipsa Erynnisin
Visa est furore armare dextram: foemina 1045
Discurrit et iam aperta pulsat pectora,
Semihulca iam discerpit ora; sordidos
Laniata crines, summa depilat comae
Vestigia et iam tela, iam laqueos petit
Et, si daretur, toxico mori cupit. 1050
- Cho. Quid ad haec pater? quid vir? quid alii?
- Nun. quid? dolor
Trudit dolorem, lacryma urget lacrymam.
Transferre culpam, polliceri facinoris
Vindictam, abesse crimen, ubi mens abfuit,
Fatum parentis esse fatum filiae, 1055
Plus fore, patrem perimere quam vitium pati.
Instant, monent, hortantur; invitam tenent.
'Mihi', inquit, 'illud exedendum, quod scelus
Intrivit, in me vis fera armavit manus.'
Et ingemiscens, 'heu mihi', inquit, 'ultima 1060
Dies videnda, quo fereris, me surripe.'
Et haec loquutae nescio quem clanculum

Palla latentem suppetit cultrum furor,
 Quo perforata pectus exanimis cadit,
 Faedata sanie fetulenti sanguinis. 1065
 Cho. Ferro quis admovit manum?
 Nun. Lucretia
 Fortis ruinam in propriam.
 Cho. o dirum scel'!
 Nun. Tunc vero et horror atque planctus totius
 Replevit Urbis compita; omnis visa erat
 Plebs in cadauer concidisse emortua. 1070
 Exinde vix mihi viam adaperuit dolor,
 Vt huius essem facinoris praenuncius.

Chorus

Cho. Ah quae nos miseris lux querimoniis,
 Vita et perpetuis fletibus eximet?
 Quorum haec (o radiis orta malis!) dies 1075
 Facta est omnimodis criminibus parens.
 Matronale decus, foeminei chori
 Flos, indeciduo floride germine,
 Quo te casti animi palma, LVCRETIA,
 Fati vis obitu surripit horrido? 1080
 An tanto placuit verbere funeris
 Prostravisse tuos et celeri pede
 Ad manes propria tendere dextera?
 Ah quae tam subitis causa fuit malis?
 Fallor? sidereis quae solet arcibus 1085
 Insertare alios innuba Castitas,
 Quae vitae exiguae tempora prorogat
 Integrosque animi sola vetat mori,
 Haec ictui Lachesis, lege sororia,
 Te subdit, properam quo tibi pausulam 1090
 Vitae per creperas accelerat vices.
 O ingrata animi praemia simplicis!
 Sed quamlibet aspera fati
 Vis et fortuna dierum
 Te inviderit amplius orbi 1095
 Lumenque animique pudici
 Specimen, tamen ignibus ante
 Miscebitur unda suasque
 Vitis, licet insita lauro,
 Sat frugifera exprimet uvas, 1100
 Quam te tua fama sub umbris
 Latitantem inhonora relinquet,

Quae non per carnis orexin
 Coecoque Cupidinis arcu
 Confixa, libidinis aestu, 1105
 Aliena cubilia lecti
 Quaesisti et honesta pudoris,
 Furibunda, repagula turpi
 Fregisti vendita lucro.
 Sed quae formidine mortis 1110
 Per vimque minasque tyranni
 Parere coacta furori
 Doluisti, aliena mariti
 Vestigia inesse cubili;
 Vitaeque perosa, tuo ne 1115
 Quisquam sub nomine amoris
 Petulantius urgeat aestum,
 Maluisti mortis acerbae
 Tibi suppeditare dolorem
 Quam perditu iniqua pudoris 1120
 Malesanae exempla iuventae.
 Nunc te stupet infima terrae
 Pars, atri ianua Ditis.
 Refugas neque Tantalus undas
 Capit, aut Ixionis ultra 1125
 Iecur infestare volucres
 Cupiunt, neque ventilat urnam
 Radamanthus; in omnibus una
 Lucretia causa videndi est.
 Sed te peropaca viarum 1130
 Iuga concomitantur euntem
 Vmbrae inviolatae animarum
 Ad amoena vireta piorum,
 Series ubi virginea inter
 Consortia casta pudicis 1135
 Cum manibus haud morituras
 Celebrant sine fine Choreas.
 Nos turba relictu tyrannis
 Etiam hac in sorte locatae
 Nostros patiemur amice 1140
 Manes et, iniqua dolentes
 Tua fata, perennibus undis
 Vndabimus ora genasque.
 Vtinam (si optare licebit)
 Miseris dent numina pinnae 1145
 Philomelae, dissita sylvae
 Peteremus lustra volucris
 Penna, querulisque remotis

A caetibus inter opacas
 Haerentibus arboris umbras 1150
 Querulo lugubre liceret
 Modulari gutture murmur!
 Quae spes bona? taedet et Urbis,
 Hominum et consortia sordent:
 Regit urbica tristis Erynnis 1155
 Consortia, nulla pudici
 Animi defensio restat;
 Nihil hic, nisi luctus et angor.
 Eadem nos lucta, sorores,
 Manet; istum nulla diei 1160
 Aufert medicina dolorem.
 Quibus in nos iura tyrannis
 Quondam fortuna datura est,
 Parili nos funere tollent,
 Quo victima facta pudoris, 1165
 Vxorum gloria, nullo
 Moritura LVCRETIA seculo.

Sextus, Tarquinius

Sex. Lucretia occidit? bene est. viduus torus
 Egeridae? o factum bene. occupat dolor
 Collatiam? invideo. unius Rempublicam 1170
 Mors foeminae enervare certe non potest.
 Tar. Plus pene, quam te optare posse, datum reor,
 Fili, nisi interire leviculum aestimas.
 Sex. Optare possem plura, si votis meis
 Successibus foret exitus, quibus volo. 1175
 Tar. Quid sit gravius optare quam, quae non licet?
 Sex. Licet, pater, simili perire funere,
 Quicumque nostris invident honoribus?
 Tar. Licere dixerim.
 Sex. ergo et optare id licet,
 Quod, dum sit, esse licet. simili ego infamia 1180
 Velim occidere, qui palliata gloriam
 Virtute venantur; alienus sim magis
 A laude, quam falso propinquus nomine.
 Tar. An ficta virtus, morte quae ipsa redimitur?
 Sex. Sero medetur vulneri, si intercus est. 1185
 Tar. At delitescens impotens ad nauseam est.
 Sex. Veluti nephritis interius ad viscerum
 Latens cavernas, quamlibet gravi ictuum
 Acerbitate, concitet in abdomine

	Tormina; tamen si extera videas corporis Adiuncta, saepe dixeris plethoricum, Quem vix dolor vivere sinit nephriticus. Sic saepe quando intrinsecus scelera latent, Animusque semper occupatur in malis, Priusquam in apricum furor sese exerat,	1190 1195
Tar.	Ipsos sub homine apparuisse crederes Divos et hanc sibi parasse e caeteris Virtutis aulam, nulla quam corrumperet Immanitas; quam si propius adspexeris, Non regiam, stabulum sed Augiae putes.	1200
	Ita experimur. omnium hoc est maximum Obstare primis: sera factorum comes Est poenitudo; hic unus et verus pudor, Peccare, non peccasse, quem pudet. scelus Si feceris, licet cruoris expies	1205
Sex.	Litamine, haud quaquam esse desinit scelus. Sine lacrymis merito perire convenit Gravisque nequam arena deprimat caput, Quod scelere fructum, fraudibus palmarium Quaerit sibi. o obsistat impius dolor.	1210
	Quid fletis, o Collatii? periit scelus, Doletis? impudica periit foemina, Tristamini? quid si recesserit solo Virtus? dolere, ubi non dolor, quae insania?	
Tar.	At nos dolere scilicet, dementiam Populi iuuet dolere. forte posthuma, Si tanta nostri caecitas secli, dies Collatiensem nosse discet adulteram.	1215

Chorus

Cho.	Noverit; et te, saeve tyranne, Noverit: ambos, qua vaga mundi Orbita coeli dividit axes, Fama feret celeri pinna. Illamque invidia plorante, Inseret astris innuba virtus;	1220
	Te, scelerum ringente patrono, Vicinum Stygiis trudet lacubus. Verum, o quibus est animi integritas Curae, scelerum intrepidi osores, Lugete interitum virtutis, Lugete animi fata ingenui.	1225
	Cecidit LVCRETIA, et heu! cecidit	1230

Specimen probitatis, amor populi.
Lugete; malos ridere iuuet,
Quorum lacrymae virtus, vitium
Risus. pia luctus materia est,
Quae suppeditat risum sceleri.

1235

Actus quintus

Collatinus, Brutus, Tricipitinus

- Col. Ah quo rapere, Lucretia? ah quo concidis
Ferro? o quis ille sanguis? o quae vulnera?
O terra! et unda! o coelum et aër! sidera!
- Bru. Compesce luctum; quique vincis caetera, 1240
Te vince, Collatine. cedat hic dolor
Genio tuo.
- Col. ah quid? una nos absorbeat
Vorago; in uno nostra tumulo erit quies.
- Tri. Temere querelis aura nostris insonat;
Actum agimus. ah fuit, fuit nostrae unica 1245
Basis senectae; frustra quaero dirutam.
Et ipse iam cadam. en, retenta faucibus
Vox haeret, intercepta luctu; eheu mihi!
- Bru. Exesto fletus, desinant faciem amplius
Inebriare lacrymae. esse vos viros 1250
Iam cogitate et paululum seponite
Animi molestias diemque vindicem
Apparuisse cernite hunc, qui Tarquini
Fatalis est prosapiae et novissimus.
Nam quamlibet sat gravia fata patimini 1255
Ex coniugis gnataeque acerbo funere,
Moerore pressi, luctu amaro squalidi;
Non est tamen, ut animum virilem ponere
Cogamini: videte lucem hanc, omnium
Republica in nostra malorum terminum. 1260
- Col. O me beatum, viribus si fidere
Concederet dolor! recrudescat furor
Animi in sui vindictam acerbo ex funere.
- Bru. Me sequere; nostro fortis exemplo fuas. 1265
Nam sic dii deaeque et ira Veiovis
Iam Tarquinorum ex Vrbe memoriam extrahat,
Vt hunc ego cultrum innocenti e vulnere
Extraxi; ita in vaga dissipet procul loca,
Vt innocentem dissipo istum sanguinem.
Tantum' inultum perpetrarier scelus? 1270
Impuneque in vitam decusque foeminae
Collatiarum Principis grassarier?
Per hunc cruentae sanguinem Lucretiae,
Nobis perenni castitate nobilem;

- Per, si quid est pudoris et iustitiae amans, 1275
 Obtestor et iuro, deos testes voco,
 Me stirpe protrituro ab ima familiam
 Traquinii et huius pestilentem coniugem
 Cum liberis, cum, quidquid est, prosapia
 De ista super. ferrum, ignis, unda, machina, 1280
 Quotcunque restat virium Quiritium,
 Ex Vrbe proscibet nefariam domum.
 Sat iam diu indultum fuit, neque vos latet,
 Vt sit ruinae origo nostrae foemina,
 Quae, quo cupido regni avaram gloriae 1285
 Solio locaret regis, in caesi patris
 Viscera renitentes agere equos et rogos
 Non erubuit abnuere discerpto seni.
 Hinc ille facinorum ordo, caedes et doli
 Molestiaeque publice iam cognitae 1290
 Passim; hunc adusque foeminarum foeminae
 Castissimae dolose adactae sanguinem.
 Tri. Quam pene victus desiit dolor, et fera
 Scelerum memoria pectus ira canduit!
 Quantum ira, luctus, angor animi vel furor 1295
 Tandem sinent, virtute vincendum scelus.
 Bru. Mei o Quirites, agite, si quod est scelus,
 Quod ultionis indigere cernitis.
 Si sat diu pressam iugo tyrannico
 Urbem deorum adserere vultis liberam, 1300
 Confluite nunc ceu publicis incendiis,
 Confluite, nostris haec abigite a finibus
 Praedonis arma. rapite vi, discernite,
 Pessundate et nos inter haud locum amplius
 Concedite, o nulli tyranno subiuges. 1305
 Abimus. o modo propitii faveant dii;
 Privata mala dabunt salutem publicis.

Chorus

- Cho. Ite, nutantis generosa ROMAE
 Fulcra, virtutis misere exulantis
 Vindices, plausu minus ominosi 1310
 Oscinis ite.
 O quis, ut fas est, pietatis illa
 Munia ad iustos revocare honorum
 Calculos posset, quibus una vix dum
 Sufficit hora? 1315
 Annuae Panegyridos Kalendae,

- Quamlibet menses revocatae ad omnes,
Vix ferent quartam, licet erudito
Carmine, partem.
- Vnus Aegea deus ex Donysa 1320
Cynthius versu Cytharaeque plectro
Aptus est, tantis sua munera ausis
Iure referre.
- Nos tamen, quantum dederit pudicus 1325
Ardor et lessus querulus remittet,
Barbita vos, si licet, expedito ef-
ferre iuvabit.
- Tu sed, o magnae stator Urbis, inter
Splendidos divum proceres, Quirine,
Respice iniustas populi ruinas 1330
Et profanati rabiem tyranni
A tuo tandem solio reclina.
Ne scelus magni monumenta divi
Spurcet invisae sanie scelesti
Imperi, exesto furor a sacellis 1335
Romuli. invisae est generosa virtus
Fraudibus; nescit regere in deorum
Urbe profanus.
- Quis huc anhelat, dum loquor, se spiritu
Offert? sorores, euge, quid feret novi? 1340

Nuncius, Chorus

- Nun. Quicumque domini miles exultat sui
In regia, defendat aulam, quae gravi
Quassata ariete iam ruinae subiacet.
- Cho. O quae ruina? gestit animus noscere.
- Nun. Exerite vires, vim furore vincite, 1345
Quoscumque regis extulit favor: ruunt
In regna, in aulam, in scepra; quidquid obvium
Fit, distrahunt, sternunt et adfligunt humo
Lucretii. irae suppetit vires dolor.
- Cho. Quis ordo turbarum? quis auctor? edoce. 1350
- Nun. Brutus cadaver intuens emortuum,
Exaestuans ira et furore, frenduit,
Non tam parietes inter hunc luctum ratus
Debere ferri, quam hoc acerbo funere
Populi dolorem concitari publicum. 1355
Effertur, itur inque medium sistitur
Theatrum fori; concurritur. quisque facinus
Tantum exsecratur; devovetur impii

	Furor tyranni, urgetur ira fletibus Lucretiorum. animi ministrat impetum	1360
	Ea fortitudo Bruti, adaugent lacrymae Maesti parentis; quisque, quae furor dedit, Ad arma promptus, quo calentis impetu Animi iuventus incitatur, irruit.	
	Romam venit, ducente Bruto, nescio	1365
	Vulgo tumultus; expavescunt civium Animi, suborto turbidi exhorrent metu. Arma intuentur, intuentur principes Collatiarum; fervidam ad pugnam magis Timent iuventam, quam iuventae copiam.	1370
	Conventum erat, forum occupatur: hi nihil Rentur futurum temere, quidquid isti agent. Venit senatus, praeco populum convocat: Confluitur, ingens concio visa est foro.	
Cho.	Quid postea?	
Nun.	inde, facta post silentia,	1375
	Digna viro gravitate Brutus extulit Vocem (viri mirata concio indolem est): 'Grave est, Quirites', inquit, 'ac momentum habet, Quod querimur: ira si vetat, iubet dolor.	
	Infanda vis, infanda stupri atrocitas	1380
	Lucretiae, Sexti furores, orbitas Parentis, impiata iura coniugi, Regis tyrannis, impudica regiae Libido materiam dedere et lacrymis Et irae iniquum vindicaturae scelus!	1385
	Vltrice cum cohorte venimus. locum Date ultioni; adeste, adeste patriae Vindicibus. an pigebit excutere iugum, Quo mancipati subiugamur impio Regi? ducem me, haud paenitebit, sequimini.'	1390
	Graviora proferebat et, quae vel Scythae Vel tigridos saevae movere potuerant Pectus. stupore tota percita concio; Partim dolor, partim furor dedit animos - Regem exulare, aulam vacare principe	1395
	Voluere. ceu magnis subortis fluctibus, Cum, si vel ipse Typhis ad clavum foret, Vis magna Boreae reprimi haud quaquam potest, Redimenda vita est mercium dispendio; Sic dum invalescit ardor incensi agminis,	1400
	Propere ad theatra proruentis regiae, Ne vita furiis praeda fiat militum, Aula relicta squalida extra moenia	

Fertur profuga regni venenum Tullia.
 Quam quo dolor metusque duxit turbidam, 1405
 Clamor, minae, exsecrationes maximo
 Fremitu insequuntur; illa, quae prior data est
 Via fugiendi, illam capessit. interim,
 Legione scripta, lecto ad arma exercitu,
 Ad castra Brutus tendit Ardeensia, 1410
 Reliquum tyranni quaerit: ipsum libera
 Iubet exulare ab Vrbe, quem suffragia
 Populi abrogari instant. ab hinc iuvenis furor
 Hoc intus ardens igne nondum elanguit.
 Sublata sceptrum: regius desiit timor, 1415
 Novis Quiritum iura surgent fascibus.

Chorus

Cho. Tandem, tandem veniam oppressi
 Populi votis fata dedere.
 O aurea lux, radiis orta
 Faustis, secli fons pacifici, 1420
 Salve, meliore notanda nota:
 Iam prima recessit Olympiadis
 Sextae series, qua Roma fero
 Subiecta tyranno mancipium
 Miserum proprias ruere in clades 1425
 Visa est, crepera sortisque vice
 Nunquam optata potuit pace
 Illibatos numerare dies.
 Si Martius extra Urbem strepitus
 Siluit nullusque ex hoste timor 1430
 Animum exterius tetigit (licet et
 Hic timor animos frustra Quiritum
 Exterruit), intus visceribus
 Urbis furor intestinus adest;
 Et quae nequit hostis, rex acuit 1435
 Arma in proprii interitum populi.
 Conticuit furor. o factum bene!
 Periere hostes; saeva tyranni
 Tela, suo frustrata labore,
 Bello optatum tribuunt finem. 1440
 Iamque emeritum caput illa Deum
 Suboles, ROMA, aeterna lauru
 Exertat nullamque ruinae
 Ulteriore aliquam fissuram
 Ostendit superum cura deum. 1445

O vos Clusii valvae Iani,
 Semper vestrum interius numen
 Tegite obtecta facie; nunquam
 Videat posthac geminas ROMA
 Portas tali patulas bello. 1450
 Fallor? superum annuit anne favor?
 Equidem dextra intonuit, laeva
 Dextrum augurio occinnitur laeto:
 Nemo diademate Romano
 Sceptroque superbiet ulterius. 1455
 Sacra iura atque aurea libertas
 Tandem aureolis lustrare forum
 Medium pinnis, pax incipiat
 Iactare oleas optata suas.
 Salvete animae, salvete piae. 1460
 O vindiciis clari patriis,
 Lucretiades, quae digna queat
 Gratia vestris tribui officiis?
 Quod non hominum cura aut studium
 Hostimento poterit merito 1465
 Praestare, Deum referet pietas.
 Vos in mediis divum soliis
 Clarere videbit posteritas
 Sera nepotum; non invidet
 Romulus aequalibus a latere 1470
 Vobis parili claris titulo:
 Armis Romae dedit ille suae
 Imperium, armis vos imperii
 Ex mancipio Romam eruitis.
 O vos magnae geminos Vrbis 1475
 Auctores, numeris innumeris
 Et non moritura laude animi
 Dicendos! prius astra polorum
 Dediscere circuitus poterunt,
 Mediumque suis solem faculis 1480
 Noctis minima eximet ex oculis
 Filia, quam suspecta Quiritum
 Animo obrepat Lucretiadum
 Oblivio. et ipsum tanta forum
 Merita elogio celebrare suo 1485
 Audebit, ubi ingratis hominum
 Animis vestro emerita officio
 Fama silesct.

Finis

Hinweise zur Textgestaltung

Zugrunde liegt der Erstdruck von 1597 mit der zusätzlichen Angabe *Ex Primo libro Decadis Primae Livianae* auf dem Titelblatt. Die Ausgabe von Thoen war mir nicht zugänglich (unpubl. Diss. Leuven 2003).

Die orthographischen Eigenheiten des Originals wurden nach Möglichkeit beachtet. Orthographie und Interpunktion wurden jedoch überarbeitet und vereinheitlicht. So wurde stets gedruckt *i* für *j*, *v* für konsonantisches *u*, *u/V* für vokalisches *u/U*, *ss* für *β*, *causa* für *caussa*, *foemina* für *faemina* 984, 1045, 1077, *moenia* für *maenia* 1403; in Äußerungen Lucretias belassen wurde *paena* 926, 961, 963 statt *poena* 310, 526, 924.

Groß geschrieben wurde: 312 *Vrbem*, 388 *Cupidinis*, 452 *Vestalium*, 502 *Vrbi*, 825, 1226 *Stygiis*, 1069 *Vrbis*, 1086 *Castitas*, 1266 *Vrbe* sowie 40, 136, 147, 359, 408, 1079 *LVCRETIA*; klein dagegen: 40 *theatrum*, 72 *libidinis*, 100 *virgines*, 111 *coeli*, 137 *virginalis*, 155 *ociosae*, 172 *vultus*, 193 *divum*, 250 *mulier*, 287 *vir*, 351 *spiritu*, 436 *castitas*, 485 *libido*, 514 *deorum*, 564 *coeli*, 623 *lucifer*, 866 *pater*, 893 *caeteri*, 911 *spiritus*, 939 *patris*, 972 *vale*, 1081 *verbere*, 1111 *tyranni*, 1123 *atri*, 1208 *caput*, 1333 *divi*, 1373 *praeco*, 1392 *tigridos*, 1446 *vos*, 1446 *valvae*.

- 59 *exigentes* statt *ex gentes*
- 206 *Pandioniis* statt *Pand onijs*
- 275 *medullitus* statt *medulluus*
- 289 *coagmentabit* statt *coagmenabit*
- 356 *dii* statt *dij*
- 499 *dii* statt *dij*s
- 893 *veniam* statt *venam*
- 931 *sonnem* statt *sonem*
- 1028 *perpraeceps* statt *per praeceps*
- 1206 *haud quaquam* statt *haudquaquam* wie 551, 1398
- 1226 *vicinum* statt *vicium*
- 1253 *qui* statt *quae*

'Komma' gestrichen vor *et*, *atque*, *-que*, *neque*, *nec*, *aut*, *vel*, *-ve*, *an*, *quam* u.ä.: 4, 13, 19, 30, 61, 66, 67, 72, 77, 79, 81, 84, 90, 93, 98, 108, 118, 124, 149, 160, 163, 167, 175, 203, 238, 272, 276, 288, 290, 291, 296, 300, 308, 321, 353, 380, 385, 393, 394, 398, 470, 475, 487, 488, 492, 494, 496, 500, 502, 506, 515, 526, 527, 528, 558, 560, 563, 609, 617, 649, 651, 703, 708, 719, 736, 745, 747, 749, 756, 772, 789, 821, 842, 871, 877, 881, 884, 891, 896, 904, 910, 912, 937, 954, 960, 963, 971, 973, 987, 992, 1034, 1041, 1046, 1049, 1049, 1056, 1082, 1087, 1098, 1103, 1107, 1119, 1141, 1176, 1197, 1207, 1251, 1252, 1265, 1265, 1278, 1287, 1289, 1295, 1304, 1325, 1330, 1348, 1356, 1384, 1391, 1430, 1443 sowie Periocha 5, 5

'Komma' gestrichen nach: 10 *incolas*, 11 *Eoo*, 17 *animi*, 17 *furore*, 33 *sede*, 49 *mota*, 51 *calumnia*, 56 *mori*, 73 *torum*, 76 *Lucretiae*, 80 *favore*, 90 *concidens*, 112 *faces*, 121 *Tibridos*, 151 *procace*, 157 *adacta*, 197 *imbrem*, 198 *arcis*, 210 *nostra*, 264 *timens*, 267 *redimam*, 267 *hoste*, 279 *nil*, 301 *incendio*, 305 *vorax*, 310 *scelestas*, 321 *stupro*, 326 *obesse*, 339 *levi*, 346 *erit*, 348 *Cynthius*, 382 *imagine*, 386 *armata*, 388 *iunxere*, 395 *septae*, 409 *tuis*, 421 *caput*, 430 *pila*, 438 *ancillulis*, 453 *publice*, 454 *Lucretia*, 465 *stuprum*, 482 *numinum*, 485 *animos*, 517 *restet*, 535 *fascibus*, 539 *servulos*, 545 *metu*, 545 *suo*, 547 *Anco*, 568 *ego*, 576 *Ardeensium*, 608 *corpore*, 613 *gangraena*, 622 *dedere*, 628 *vis*, 642 *rex*, 651 *ferrum*, 689 *improbat*, 720 *praesentia*, 740 *Lucretiae*, 796 *crimine*, 805 *ulnis*, 820 *stupro*, 822 *Lucretiae*, 838 *dexteras*, 867 *saluti*, 870 *promitte*, 921 *quicquid*, 921 *adsensu*, 961 *nece*, 962 *sceleste*, 962 *infamia*, 999 *avulsum*, 1001 *impos*, 1002 *Amphitiridae*, 1004 *luctus*, 1008 *lancinet*, 1017 *impositura*, 1076 *criminibus*, 1108 *repagula*, 1109 *fregisti*, 1111 *minasque*, 1112 *furori*, 1116 *nomine*, 1135 *casta*, 1139 *locatae*, 1149 *caetibus*, 1215 *nos*, 1262 *furor*, 1263 *animi*, 1263 *vindictam*, 1275 *est*, 1278 *coniugem*, 1294 *memoria*, 1321 *Cynthius*, 1321 *versu*, 1321 *plectro*, 1353 *ratus*, 1377 *vocem*, 1385 *irae*, 1387 *adeste*, 1391 *Scythae*, 1404 *profuga*, 1419 *orta*, 1424 *tyranno*, 1476 *innumeris* sowie Periocha 2 *violata*, 7, *incensi*

'Komma' ergänzt: 19, 44, 102, 279, 292, 293, 322, 343 *age*, 354, 355, 421 *Romam*, 422 *malis*, 499, 503 *genite*, 522, 522, 522, 543, 548 *quid*, 551, 575, 608, 622, 629, 665 *fac*, 668 *minis*, 737, 752, 754, 759, 764, 764, 767 *euge*, 790 *enecas*, 793 *quae*, 798 *quod*, 802 *adulteri*, 811 *uos*, 813, 814, 821, 825, 828, 838 *vos*, 845, 866 *novissimum*, 894 *vita*, 895, 977 *filia*, 978, 993 *luctus*, 1033, 1034, 1054 *crimen*, 1061 *fereris*, 1078 *germine*, 1141, 1156, 1159, 1159, 1216, 1247, 1273, 1279 *cum*, 1284, 1340 *euge*, 1391, 1410, 1433, 1442 *suboles*

'Komma' statt 'Punkt': 225, 452, 599 *perdidi*, 840, 1217

'Komma' statt 'Doppelpunkt': 67, 154, 158, 162, 210, 304, 305, 335, 364, 464, 531, 532, 633, 696, 697, 956, 985, 993, 1097, 1100, 1335, 1359, 1371, 1473

'Komma' statt 'Strichpunkt': 3, 140, 1164, 1191, 1234, 1297 *Quirites*, 1393, 1395

'Komma' statt 'Fragezeichen': 551 *aves*

'Punkt' gestrichen: 357 *proprio*, 601 *crederem*, 602 *Lucretia*, 616 *odium*, 684 *publicae*, 1127 *urnam*

'Punkt' ergänzt: 122, 178, 251, 275, 467, 571, 580, 582, 589, 591, 664, 729, 766, 767, 788, 823, 828, 859, 859, 879, 886, 891, 918, 926, 960, 977, 978, 978, 1023, 1076, 1121, 1171, 1242, 1292, 1349, 1372

'Punkt' statt 'Doppelpunkt': 23, 74, 119, 222, 235, 253, 255, 258, 284, 285 *pudor*, 418, 430, 461, 477, 508, 567, 574, 580, 593, 598, 623, 631, 665, 717, 725, 762, 764, 766, 818, 833, 844, 853, 865, 881, 885, 905, 952, 967, 980, 982, 1019, 1038, 1168, 1169, 1170, 1204, 1210, 1245, 1247, 1250, 1280, 1303, 1306, 1336, 1357, 1360, 1388, 1413, 1436, 1437, 1455, 1484

'Punkt' statt 'Strichpunkt': 450, 1232, 1241, 1298

'Punkt' statt 'Komma': 109, 187, 254, 287, 463, 464, 586, 607, 652, 712, 770, 771, 774, 871, 879, 904, 1040, 1288, 1349, 1386

'Strichpunkt' gestrichen: 427 *fasces*, 465 *amasiis*

'Strichpunkt' ergänzt: 18, 1347

'Strichpunkt' statt 'Punkt': 368

'Strichpunkt' statt 'Doppelpunkt': 5, 89, 220, 228, 234, 353, 356, 400, 442, 449, 460, 464, 476, 480, 557, 568, 612, 624, 637, 660, 753, 783, 827, 847, 850, 898, 930, 988, 1047, 1057, 1069, 1114, 1157, 1160, 1182, 1190, 1224, 1240, 1243, 1257, 1268, 1337, 1357, 1358, 1367, 1399, 1407, 1434, 1438

'Strichpunkt' statt 'Komma': 49, 103, 180, 454, 578, 599, 603, 622, 628, 639, 656, 720, 883, 959, 976, 1013, 1039, 1044, 1128, 1199, 1291, 1362, 1387, 1448, 1469

'Doppelpunkt' gestrichen: 284 *velim*, 396 *Quirites*, 1026 *opera*

'Doppelpunkt' ergänzt: 1377

'Doppelpunkt' statt 'Punkt': 1471

'Doppelpunkt' statt 'Komma': 553, 839, 869, 903, 1453

'Fragezeichen' ergänzt: 1051 *alii*

'Fragezeichen' statt 'Punkt': 254, 1315

'Fragezeichen' statt 'Doppelpunkt': 237, 239, 241, 552, 582, 583, 584, 586, 588

'Fragezeichen' statt 'Komma': 97, 123, 424, 826, 588

'Ausrufezeichen' gestrichen: 1384

'Ausrufezeichen' ergänzt: 941, 1385

'Ausrufezeichen' statt 'Komma': 455

'Anführungszeichen' ergänzt: 1058ff., 1378ff.